0232 ლიტერატურა და ლინგვისტიკა LITERATURA AND LINGUISTICS

# კატულუსის სატრფიალო ლირიკა მის თანამედროვე ინტელექტუალურ კონტექსტში (ნაწილი I)

ნინო გვენეტაძე
აკაკი წერეთლის სახელმწიფო უნივერსიტეტი
E-mail: gvenetadze.nino@atsu.edu.ge

**რეფერატი**

თავის შემორჩენილ ლექსთა შედარებით მცირერიცხოვან კორპუსში კატულუსი დაახლოებით ოცჯერ იხსენიებს სიყვარულის ღვთაებებს ვენუსსა და კუპიდოს. ზოგჯერ მათი სახელები, შესაძლოა, მხოლოდ სიყვარულის, ლტოლვისა თუ სექსუალური მიმზიდველობის მეტონიმებად გვევლინებოდეს; თუმცა, თანამედროვე მკითხველს შეიძლება გაუჩნდეს კითხვა: როგორ უნდა გავიგოთ ისეთი შემთხვევები, სადაც ღვთაებები უფრო ინდივიდუალიზებულად არის წარმოდგენილი? მაგალითად, 68-ე ლექსში ნახსენები „ორსახიანი ქალღმერთი“, ან, რაც კიდევ უფრო მნიშვნელოვანია, 76-ე ლექსის დასასრულს ღმერთებისადმი მიმართული სასოწარკვეთილი ვედრება. რამდენად გულისხმობენ ეს ლექსები ისეთი პერსონალური ღვთაებების არსებობას, რომლებიც ადამიანურ საქმეებს განაგებენ? თუ ღვთაებათა ტრადიციული სახელწოდებები მხოლოდ მეტაფორული გამოთქმებია (façons de parler) და ემსახურება იმის გადმოცემას, რასაც ჩვენ დღეს „ემოციებს“ ან „ლტოლვებს“ ვუწოდებთ? წინამდებარე სტატიაში ეს საკითხები ორი ურთიერთდაკავშირებული პერსპექტივიდან განიხილება. კატულუსის პოეზია ჩასმულია მისი ეპოქის ინტელექტუალურ კონტექსტში, კერძოდ, ციცერონისა და ლუკრეციუსის ნაშრომების ფონზე. ორივე მათგანი, თუმცა, განსხვავებული მიდგომებით, სკეპტიკურად უყურებს ღვთაებრიობის ტრადიციულ გამოსახვას, მაგრამ, ამავდროულად, ადასტურებს იმ რწმენათა სიცოცხლისუნარიანობასა და მნიშვნელობას, რომლებსაც თავადვე აკრიტიკებენ. ამ ფონზე, განვიხილავ სიყვარულისა და ლტოლვის ორ ურთიერთგამომრიცხავ მოდელს, რომლებსაც კატულუსი იყენებს: პირველი, როგორც თავისუფალი არჩევანით დადებული *foedus* („შეთანხმება“), რომელზეც ადამიანები სრულ პასუხისმგებლობას იღებენ; და მეორე - როგორც ღვთაებრივი ჩარევით გამოწვეული სენი, რომლის წინააღმდეგაც მოკვდავ ადამიანს ლოცვის გარდა სხვა არაფერი დარჩენია. ეს უკანასკნელი, უფრო ტრადიციული მოდელი, ჩემი აზრით, ასახავს ლტოლვასა და სხვა ვნებებზე ფიქრის იმ მდგრად ფორმებს, რომლებსაც ეპიკურეიზმიც და სტოიციზმიც უპირისპირდებიან.

**საკვანძო სიტყვები:** სიყვარული, სექსუალური ლტოლვა, ემოციები, კატულუსი, ციცერონი, ლუკრეციუსი, ვენუსი, კუპიდო.

## შესავალი

ანტიკური პოეზიის ისტორიაში ეროტიკული ლტოლვისა და სიყვარულის გააზრება მნიშვნელოვან ტრანსფორმაციას განიცდის. არქაული ხანის ბერძნული ლირიკიდან მოყოლებული, ეროსი აღიქმებოდა გარედან შემოჭრილ, დაუძლეველ ღვთაებრივ ძალად, რომლის წინაშეც ადამიანი სრულიად უმწეოა. გვიანი რესპუბლიკის ხანის რომში მოღვაწე გაიუს ვალერიუს კატულუსი ამ მდიდარი ლიტერატურული ტრადიციის პირდაპირი მემკვიდრეა, რაც ნათლად ჩანს როგორც საფოსადმი მისი აშკარა აღტაცებით, ისე საკუთარ ლექსებში ვენუსისა და კუპიდოს ხშირი ალუზიებით.

თუმცა, კატულუსის ეპოქა რომაული აზროვნების გარდამტეხი პერიოდია, სადაც ტრადიციულ რწმენებთან ერთად აქტიურად მკვიდრდება ბერძნული ფილოსოფიური სკოლების - განსაკუთრებით სტოიციზმისა და ეპიკურეიზმის - გავლენა. ციცერონისა და ლუკრეციუსის ნაშრომები მოწმობს მცდელობას, ემოციები, ვნებები და მათ შორის სიყვარული (*amor*) დაქვემდებარდეს რაციონალურ ანალიზს, თვითკონტროლსა და „ფსიქოლოგიურ თერაპიას“.

წინამდებარე კვლევის მიზანია კატულუსის სატრფიალო ლირიკის გაანალიზება სწორედ ამ თანამედროვე ინტელექტუალური დისკურსის ფონზე. სტატიაში განხილულია, თუ როგორ თანაარსებობს და უპირისპირდება ერთმანეთს პოეტის შემოქმედებაში სიყვარულის ორი ძირითადი მოდელი: ერთი მხრივ, სიყვარული, როგორც თავისუფალი არჩევანითა და ურთიერთპატივისცემით დადებული შეთანხმება (*foedus*), და მეორე მხრივ - როგორც ღვთაებრივი ჩარევით გამოწვეული დაუძლეველი სენი (*pestis*). კვლევა აჩვენებს, თუ როგორ „ეთამაშება“ კატულუსი ფილოსოფიურ ცნებებს და საბოლოოდ რა პოზიციას იკავებს იგი ვნებების მართვისა და ადამიანური ნების შესაძლებლობების საკითხში.

## ძირითადი ნაწილი

არქაული ხანის ბერძენ პოეტებს სჯეროდათ, რომ სიყვარულსა და ლტოლვას (ეროსს), ღმერთები აგზავნიან - აფროდიტე (სილამაზისა და სიყვარულის ქალღმერთი) და მისი შვილი, ეროსი (ლტოლვის ღმერთი). კერძოდ, ლირიკული პოეზია ეროტიკულ ლტოლვას წარმოაჩენს, როგორც გარედან შემოჭრილ ძალას, რომლის წინაშეც ადამიანი უძლურია: საფო ეროსს ახასიათებს, როგორც „უმართავ არსებას“, რომელიც მსხვერპლის „კიდურებს ასუსტებს“ (ეს გამოთქმა ზოგან გონების დაკარგვასა და სიკვდილთან ასოცირდება); ის ასევე აღწერს საყვარელი ადამიანის დანახვით გამოწვეულ მძლავრ ფიზიკურ ზემოქმედებას, რის გამოც პოეტი ქალი წამიერად კარგავს სმენას, მეტყველების უნარს, მხედველობას და თითქმის სიკვდილის პირას მიდის (Asmis 2020 :189-220).

არქაული ხანის სხვა პოეტები ეროსს ადარებენ მჭედელს, რომელიც ჩაქუჩით ურტყამს ადამიანს და შემდეგ ყინულივით ცივ ნაკადში აგდებს, ან კიდევ, მძვინვარე ჩრდილოეთის ქარს მიუგდებს, რომელიც საფუძვლიანად არყევს გონებას.

ლტოლვის ძალა ერთდროულად მოძალადეცაა და რაციონალური აზროვნებისთვის მიუწვდომელიც: კლოდ კალამის სიტყვებით, „ეროსის ძალა აქრობს გააზრებისა თუ გადაწყვეტილების მიღების ნებისმიერ უნარს“ (Calame 1999 :19), ხოლო ტკივილი, რომელიც განუყოფლადაა გადაჯაჭვული სიყვარულის სიტკბოსთან, მხოლოდ აფროდიტეს დახმარებით შეიძლება შემსუბუქდეს; თუ ქალღმერთი შეყვარებულის მიმართ კეთილგანწყობილია, მას შუძლია ან სურვილის ასრულებას მიანიჭოს, ან თაყვანისმცემელი ტანჯვისგან გაათავისუფლოს. საფო ქალღმერთს „მოკავშირედ“ მოუხმობს და ევედრება, „მძიმე საზრუნავისგან გაათავისუფლოს“ 1.25–8 Voigt).

კატულუსი, რომელიც დაახლოებით ხუთასი წლის შემდეგ, გვიანი რესპუბლიკის პერიოდის რომის სრულიად განსხვავებულ გარემოში მოღვაწეობდა, სწორედ ამ ლიტერატურული ტრადიციის მემკვიდრეა. მისი საფოთი აღტაცება აშკარაა, რაც კარგად ჩანს როგორც საფოს ფრაგმენტის 51-ე ლექსში (ისევე, როგორც მისი კრებულის სხვა ნაწილებში, სადაც ეს ნაკლებად ღიად იკვეთება) და ფსევდონიმ „ლესბიაში“, რაც „ლესბოსელ ქალს“ ნიშნავს და რომლითაც პოეტი თავის რჩეულს მოიხსენიებს - გარკვეულ კავშირს ხედავს საფოსთან (Barney 2025 :12-34).

51-ე ლექსის ბოლო სტროფში კატულუსი, შესაძლოა, დისტანცირდება საფოსეული ხედვისგან, რომლის მიხედვითაც, ეროტიკული ლტოლვა არის დამთრგუნველი ფსიქოფიზიკური ძალა, რომელიც გარედან უტევს შეყვარებულს; ამის ნაცვლად, იგი საკუთარ ემოციებს უფრო ფილოსოფიური კუთხით აანალიზებს. მით უმეტეს, რომ, როგორც ზემოთ აღინიშნა, ლუკრეციუსიც და ციცერონიც სიყვარულის (*amor*) სამკურნალოდ ყურადღების სხვა რამეზე გადატანას გვთავაზობენ. ამდენად, ლექსში არსებული ლექსიკური მსგავსებები, ერთი მხრივ, ლირიკული გმირის მიერ საკუთარი თავის გაფრთხილებას შორის, არ აჰყვეს *otium*-ის („უქმობის/დასვენების“) ცდუნებას, და მეორე მხრივ, ლუკრეციუსისა და ციცერონის რჩევებს, არ დავემორჩილოთ მძაფრ ემოციებს, გვაძლევს საფუძველს (პირდაპირი ინტერტექსტუალური კავშირის აუცილებლად დაშვების გარეშეც), ბოლო სტროფი თანამედროვე ფილოსოფიური დისკურსის ჭრილში განვიხილოთ. ამ ინტერპრეტაციულ მიდგომას კიდევ უფრო ამყარებს ის დამატება, რომელიც კატულუსს საფოსეულ ორიგინალში შეაქვს ლექსის დასაწყისშივე: ille mi par esse deo videtur ille, si fas est, superare divos qui sedens adversus identidem te spectat et audit…(კატულუსი 51.1–4)/ის კაცი ღმერთის სწორი მგონია, ან, თუ ამის თქმა ცოდვა არ არის, ღმერთებზეც აღმატებული; ის, ვინც პირისპირ მჯდომი, განუწყვეტლივ შემოგცქერის და გისმენს…

კატულუსის „ღმერთის მსგავსი“ ადამიანიც, როგორც ჩანს, თავისუფალია ვნებებისგან: განსხვავებით თავად მთხრობელისგან, რომელსაც ერთი შეხედვაც კი ანადგურებს, ეს პერსონაჟი სრულიად ფლობს საკუთარ თავს, როდესაც „განუწყვეტლივ“ (*identidem*, კიდევ ერთი დეტალი, რომელიც საფოს ორიგინალში არ გვხვდება) უყურებს და უსმენს ტკბილად მოცინარ ლესბიას. თუმცა, მეორე სტრიქონში გამოყენებული ჰიპერბოლური გამოთქმა, შესაძლოა, მიანიშნებდეს არა ფილოსოფიურ იდეალზე - ღმერთის მსგავსებაზე, არამედ ღვთაებრივი ნეტარების უფრო ყოფით, ხალხურ გაგებაზე. კერძოდ, კატულუსის ლექსიკის გადაჭარბებული ექსპრესიულობა რომანული კომედიის იმ ახალგაზრდა შეყვარებულებს გვახსენებს, რომლებიც, მართალია, აბსურდულად იქცევიან, მაგრამ მაინც სიმპათიას იწვევენ. მაგალითად, პლავტუსის პიესაში „პარასიტი“ (Curculio), ფედრომუსი აღტაცებით წამოიძახებს: „მე სამოთხეში ვარ!“ (სიტყვასიტყვით: „მე ღმერთი ვარ“, *sum deus!*, 167), როდესაც მისი რჩეული სახლიდან გამოდის.

51-ე ლექსი, როგორც ჩანს, ღიაა როგორც ფილოსოფიური, ისე ანტიფილოსოფიური ინტერპრეტაციისთვის, ან, უფრო ზუსტად, მათ შორისაა მოქცეული. არის თუ არა ლირიკული გმირი

უბედური (*misero*) იმიტომ, რომ ვერ უმკლავდება ვნების ზეგავლენას, თუ უბრალოდ იმიტომ, რომ ლესბიას კეთილგანწყობა (ჯერჯერობით) არ აქვს მოპოვებული? რამდენად გულწრფელია ის ბოლო სტროფში საკუთარი თავისადმი მიმართულ შეგონებებში, სადაც დასვენებისა (*otium*) და ემოციების ფილოსოფიური ანალიზი გვხვდება? ამ თვალსაზრისით, ლექსის ჩარჩო თითქოს „ეთამაშება“ სტოიკურ და ეპიკურეულ იდეებს - ავტარკიას (თვითკმაროზას), თვითკონტროლსა და ატარაქსიას (სულიერ სიმშვიდეს), თუმცა, ამავდროულად, ინარჩუნებს წონასწორობას საპირისპირო პერსპექტივასთან: საყვარელი ადამიანისგან მონიჭებულ ღვთაებრივ ნეტარებასთან, რომელიც, თავის მხრივ, ემოციურ უკიდურესობებსა და მძაფრ განცდებს გულისხმობს (Calame 1999 :134-138).

ლესბიასთან ურთიერთობის ფრაგმენტულ თხრობაში, რომლის ერთ-ერთ ეტაპსაც 51-ე ლექსი წარმოადგენს, კატულუსი, როგორც ჩანს, ღიაა როგორც საფოსეული მოდელისადმი (სადაც ლტოლვა გარედან ეშმოჭრილს ძალად აღიქმება), ისე უფრო ფილოსოფიური იდეალიზაციისადმი; ეს უკანაკნელი გულისხმობს იმ სიმშვიდეს, რომლითაც პირველ სტროფში აღწერილი სასიყვარული სამკუთხედის „მესამე წევრი“ (სხვა მამაკაცი) გამოირჩევა. ვფიქრობ, ეს ორი მიდგომა შეიძლება დავუკავშიროთ კატულუსის შემოქმედებაში სიყვარულისა და სექსუალური ლტოლვის გააზრების მნიშვნელოვან ხაზს. ერთი მხრივ, კატულუსი იზიარებს ტრადიციულ შეხედულებას, რომლის თანახმადაც, ეს განცდები ადამიანურ ცხოვრებაში ღვთაებრივი ჩარევის შედეგია; შესაბამისად, შეყვარებულის მდგომარეობა (საფოს მსგავსად) აღიწერება, როგორც აფროდიტე-ვენუსისა და ეროს-კუპიდოს ძალადობრივი, დაუძლეველი შემოტევის წინაშე უმწეო დამორჩილება. მეორე მხრივ, რიგ ლექსებში *amor* (სიყვარული) წარმოდგენილია, როგორც თავისუფალი არჩევანის შედეგად შექმნილი კავშირი თუ შეთანხმება (*foedus*); იგი მამაკაცთა შორის არსებულ მეგობრობას ჰგავს და თან ახლავს მსგავსი ვალდებულებები თუ პასუხისმგებლობები.

ამ ორ ხედვას შორის დაპირისპირება, დიდწილად, ფარული ხასიათისაა, თუმცა, ჩემი აზრით, კულმინაციას 76-ე ლექსში აღწევს. აქ კატულუსი, საბოლოო ჯამში, უარს ამბობს ფილოსოფიურ პერსპექტივაზე და იმ დაპირებაზე, რომ ემოციების მართვა რაციონალურ საფუძველზე აგებული „თერაპიით“ არის შესაძლებელი. პირველი მიდგომა ყველაზე მკაფიოდ ჩანს 64-ე ლექსში, ე.წ. „ეპილიონში“ (ანუ „მინიატურულ ეპოსში“). აქ კატულუსი, რაც, ალბათ, არც არის გასაკვირი, არქაული ეპიკური პოეზიის ენასა და სახეებს იშველიებს, რათა აღწეროს არიადნეს მძაფრი და მტკივნეული სიყვარული თესევსის მიმართ. არიადნეს ემოციები იმდენად ძლიერია, რომ ცეცხლს, ან ზღვის ტალღებს მოგვაგონებს; მათი წყარო კი ვენუსსა და კუპიდონთან მიდის, რომლებიც მის გულში „ეკლიან საზრუნავს“ თესენ (64.72) და „უმკაცრესი გულით სიგიჟეს ატეხენ თავს“ (64.94), თუმცა, კატულუსი კრებულის სხვა ნაწილებშიც იყენებს მსგავს ლექსიკას საკუთარი მძიმე მდგომარეობის აღსაწერად; განსაკუთრებით აღსანიშნავია 68-ე ლექსი (ან 68a და 68b - საკითხი იმის შესახებ, ერთიანი ლექსია ეს თუ რამდენიმე, დღემდე დავის საგანია). „ორსახიანი ქალღმერთი“ (*duplex Amathusia*), რომელიც „ტკბილ სიმწარეს საზრუნავით აზავებს“ (*quae dulcem curis miscet amaritiem*), ლექსებში 68.17-18 და 51-52 პოეტის ვნების წყაროდაა მიჩნეული; ამასთან, როგორც მთხრობელი, ისე მისი მითოლოგიური პარალელი, ლაოდამია, ვნებით „ალმოდებულებად“ არიან წარმოდგენილი (68.52–54 და 73). არიადნეს მონოლოგსა და კრებულის სხვა ნაწილებში ავტორის (მთხრობელის) წარმოთქმულ სიტყვებს შორის არსებული მსგავსებები კიდევ უფრო ამყარებს ამ კავშირს; იმდენად, რომ ეს ეპილიონი (მცირე ეპოსი) ზოგჯერ „ავტოალეგორიადაც“ კი მოიხსენიება, სადაც არიადნე პოეტისთვის ერთგვარ ნიღბად გვევლინება. კრებულში პერიოდულად მეორდება ცეცხლისა და სიგიჟის თემატიკა, ასევე, მინიშნებები ვენუსსა და კუპიდოზე. ლექსში 7.10 კატულუსი საკუთარ თავს „შეშლილს“ უწოდებს, რადგან უსასრულო რაოდენობის კოცნას ესწრაფვის; ხოლო ლექსში 100, როდესაც ურთიერთობის დასრულების შემდეგ წარსულს იხსენებს, იგი აღწერს საკუთარ თავს, როგორც „გიჟური ალით დამწვარს“ (*cum vesana meas torreret flamma medullas*, 100.7). ანალოგიურად, 35.12-ში კაციღიუსის (კატულუსის მეგობრის) შეყვარებული „დაუძლეველი სიყვარულისგან კვდება“ (*deperit impotente amore*), ხოლო 13.11–12-ში ნათქვამია, რომ ვენუსმა და კუპიდომ კატულუსის რჩეულს იდუმალი სურნელი (რაც, შესაძლოა, აუცდენელი მიმზიდველობის მეტაფორა იყოს) უბოძეს.

სტოიკოსებიც მეგობრობას იდეალიზებდნენ და მას ბრძენთა ერთგვარ თანამეგობრობად განიხილავდნენ; ამ იდეას ვრცლად ავითარებს ციცერონიც თავის ტრაქტატში *De Amicitia* („მეგობრობის შესახებ“), სადაც არაერთხელ ხაზს უსვამს, რომ ჭეშმარიტი მეგობრობა მხოლოდ სათნო ადამიანებს შორის შეიძლება არსებობდეს. თუმცა, კატულუსის შემთხვევაში, ეს მოდელი წინააღმდეგობაში მოდის *amor*-ის ზემოთ აღწერილ ტრადიციულ გაგებასთან (Fordyce 1961 :201-212). 109-ე ლექსი, ფაქტობრივად, შეიძლება

მივიჩნიოთ ეპიგრამათა იმ ციკლის კულმინაციად, რომელშიც კატულუსი ეჭვქვეშ აყენებს ლესბიას გულწრფელობას და/ან გლოვობს საკუთარი ეროტიკული იდეალის კრახს: აღსანიშნავია, რომ „არისტოკრატული ვალდებულების“ ტერმინოლოგია აქ თითქმის მხოლოდ მისი დარღვევის კონტექსტში ჩნდება. მაგალითად, 70-ე და 72-ე ლექსებში, რომლებიც ერთმანეთს უკავშირდება, კატულუსი ჯერ სკეპტიკურად უყურებს „ქალის სიტყვებს, რომლებიც მის მგზნებარე საყვარელს ეძღვნება“, შემდეგ კი (როგორც ჩანს, გარკვეული დროის გასვლის შემდეგ: *dilexi tum te*/„მაშინ მიყვარდი“) ერთმანეთს უპირისპირებს ამჟამინდელ იმედგაცრუებასა და ლესბიას მიმართ ადრე განცდილ გრძნობებს:*nunc te cognovi: quare etsi impensius uror*, *multo mi tamen es vilior et levior*. *qui potis est, inquis? quod amantem iniuria talis* *cogit amare magis, sed bene velle minus* (Cat. 72.5–8)/ახლა უკვე ვიცი, როგორი ხარ სინამდვილეში: ამიტომ, თუმცა უფრო მძაფრად ვიწვი, ჩემს თვალში ბევრად გაუფასურდი და უმნიშვნელო გახდი. როგორ შეიძლება ეს? - იკითხავ შენ. იმიტომ, რომ ასეთი უსამართლო მოპყრობა შეყვარებულს აიძულებს, უფრო მეტად ისურვოს, მაგრამ ნაკლები კეთილგანწყობა ჰქონდეს.

აქ სურვილის აღმნიშვნელი ტრადიციული ლირიკული სახეები („უფრო მძაფრად ვიწვი“) უპირისპირდება არისტოკრატულ მამაკაცურ ურთიერთპატივისცემასა და კეთილგანწყობას, რაც *bene velle*-თი („კეთილგანწყობის ქონა“) გამოიხატება. კატულუსი, ისევე როგორც ციცერონისა თუ ლუკრეციუსის ტექსტებში აღწერილი შეყვარებულები, იმედგაცრუებულია; ეს იმედგაცრუება კი მის მიერ შექმნილ იდეალსა და ლესბიას რეალურ ბუნებას (*nunc te cognovi*/ „ახლა უკვე ვიცი, როგორი ხარ სინამდვილეში“) თუ ქცევას (*iniuria talis*/ „ასეთი უსამართლო მოპყრობა“) შორის არსებული კონტრასტით არის განპირობებული.

კატულუსი უფრო მჭიდრო დიალოგს აწარმოებს ლუკრეციუსთან: გამოთქმა *difficile est* („ძნელია“), რომელიც შესამჩნევად პროზაული ჟღერადობისაა, ძალიან მსგავს კონტექსტში გვხვდება ლუკრეციუსის მეოთხე წიგნის ფინალში. აქ ავტორი მკითხველს არწმუნებს, რომ სიყვარულის ტკივილსგან თავის დაღწევა, თუნდაც, რთული იყოს, მაინც შესაძლებელია, თკი ადამიანი მზადაა, რეალობას თვალი გაუსწოროს: *nam vitare, plagas in amoris ne iaciamur,* *non ita difficile est quam captum retibus ipsis* *exire et validos Veneris perrumpere nodos.* *et tamen implicitus quoque possis inque peditus* *effugere infestum, nisi tute tibi obvius obstes* *et praetermittas animi vitia omnia primum* *aut quae corpori’ sunt eius, quae praepetis ac vis.* (Lucr. 4.1146–52).

სიყვარულის მახეში გაბმას თავი აარიდო, ეს არც ისე რთულია, გაცილებით ძნელია, უკვე გაბმულმა თავი დააღწიო ამ ბადეებს და გაწყვიტო ვენუსის მტკიცე კვანძები, და მაინც, მაშინაც კი, თუ უკვა გაბმული და ჩახლართული ხარ, საფრთხისგან თავის დაღწევა შესაძლებელია, ოღონდ, იმ პირობით, თუ თავად არ გადაუდგები საკუთარ თავს წინ და თუ თავიდანვე თვალს დახუჭავ ყველა იმ ნაკლზე, იქნება ეს სულიერი თუ ფიზიკური, რაც ახასიათებს ქალს, რომელსაც ასე ძალიან ესწრაფვი და ნატრობ.

როგორც ჩანს, კატულუსი ამ არგუმენტებით არ რწმუნდება (Greene 1999 :18-24). მართალია, ეს საღ გონებასთან დაბრუნების ერთადერთი გზაა, მაგრამ შესაძლოა, მისი გავლა საბოლოოდ შეუძლებელიც აღმოჩნდეს. სწორედ ამ მომენტში პოეტი ზურგს აქცევს თვითგანკურნების ფილოსოფიურ რეცეპტებს და ღმერთებს დახმარებას სთხოვს: *o di … | me miserum aspicite et, si vitam puriter egi, | eripite hanc pestem perniciemque mihi* („ჰეი ღმერთებო... შეხედეთ ჩემს საცოდავ მდგომარეობას და, თუკი წესიერი ცხოვრებით მიცხოვრია, მომაცილეთ ეს დამღუპველი სენი“, 76.17–20). მოსაზრება, რომ სიყვარული ერთგვარი სენი ან გონებრივი აშლილობაა, ხშირია ბერძნულ და ლათინურ ლიტერატურაში; მას ფილოსოფოსებიც იზიარებენ და პოეტებიც. მიუხედავად ამისა, ცხადია, რომ ჩვენ კვლავ არქაული ლირიკის სამყაროში ვბრუნდებით, სადაც ლტოლვა ღმერთების მიერ მოვლენილი ჭირია და მხოლოდ მათვე ძალუძთ მისი განკურნება.

კატულუსის მიერ ეროტიკული გადაჯაჭვულობისა და გატაცების თემაზე თანამედროვე მოაზროვნეთა ლექსიკისა და იდეების გამოყენების კვლევა ადასტურებს ადრე გამოთქმულ მოსაზრებას: ციცერონისა და ლუკრეციუსის მიერ სიყვარულის (და, ზოგადად, ემოციების) ზებუნებრივი წარმოშობის კატეგორიული უარყოფა თავისთავად იმაზე მიანიშნებს, რომ იმ ეპოქის მკითხველთა შორის ეს რწმენა ჯერ კიდევ ფართოდ იყო გავრცელებული. კატულუსთან სიყვარულის ორი მოდელი თანაარსებობს და ზოგჯერ ერთმანეთსაც უპირისპირდება: ერთი მხრივ, ის წარმოდგენილია როგორც ვენუსისა და კუპიდოს მიერ მართული გარე ძალა, რომელიც შეყვარებულს ისეთი ძალით იპყრობს, რომ მას ამის გაკონტროლება არ შეუძლია; მეორე მხრივ კი - როგორც ურთიერთ ვალდებულებებზე დაფუძნებული შეთანხმება (რომაულ მამაკაცურ მეგობრობასთან ახლოს მდგომი), რომელშიც შეყვარებული ნებაყოფლობით შედის და რომელსაც ან ინარჩუნებს, ან ღალატობს საკუთარი არჩევანის საფუძველზე. განსაკუთრებით

ეპიგრამებში, კატულუსი, როგორც ჩანს, ამ უკანასკნელი მოდელისკენ იხრება, როგორც იდეალისკენ, რომელიც, თუმცა, მხოლოდ თავისივე კრახის კონტექსტში ვლინდება; საბოლოო ჯამში, პოეტი უფრო ტრადიციულ მოდელს უბრუნდება და ღმერთებს მიმართავს, როგორც ემოციური ტანჯვისგან თავის დაღწევის ერთადერთ გზას (Annas 1989 :145-164).

როგორც უკვე დავინახეთ, ლუკრეციუსიც და ციცერონიც ხაზგასმით აღნიშნავენ, რომ სიყვარულისა და სექსუალური ლტოლვის, ისევე, როგორც სხვა ემოციების, რეგულირება (თუ სრულად აღმოფხვრა არა) ჩვენს ძალებშია და ის რაციონალურ განსჯასა და გათვლას ეფუძნება. როგორც ჩანს, კატულუსი ფილოსოფოსებს მხოლოდ გარკვეულ ზღვრამდე მიჰყვება, საბოლოოდ კი უარყოფს მათ მიერ შემოთავაზებულ ფსიქოლოგიურ თერაპიას. პოეტი მიანიშნებს, რომ საყვარელი ადამიანის თვისებების რეალისტური შეფასება არავითარ სარგებელს არ მოაქვს და მხოლოდ ლტოლვას აძლიერებს. ლუკრეციუსისა და ციცერონისეული ხედვა ინდივიდზე, როგორც აქტიურ სუბიექტზე, რომელიც, იდეალურ შემთხვევაში, სრულად აკონტროლებს საკუთარ იმპულსებს, კატულუსის მიერ უარყოფილია. მის ნაცვლად, პოეტი გვთავაზობს ემოციის ალტერნატიულ მოდელს: ემოცია არის რაღაც, რაც ჩვენ თავს ხდება და რასაც გონების ძალა ვერ ერევა / *quare id faciam, fortasse requires?* nescio, sed fieri sentio/რატომ ვიქცევი, შესაძლოა, მკითხოთ? არ ვიცი, მაგრამ ვვგრძნობ, რომ ასე ხდება“.

კატულუსი ფილოსოფოსთა ენით ესაუბრება მკითხველს, თუმცა, საბოლოოდ, ამავე ენას თავად ფილოსოფოსების წინააღმდეგ აბრუნებს: სიყვარული არც ნებაყოფლობითია და არც ჩვენ ძალებს ექვემდებარება. ის, როგორც ამბობენ, ღმერთების ნებაზეა დამოკიდებული.

## დასკვნა

კატულუსის სატრფიალო ლირიკის ანალიზი მისი ეპოქის ფილოსოფიურ-ინტელექტუალური კონტექსტის (კერძოდ, ციცერონისა და ლუკრეციუსის ნაშრომების) ფონზე საშუალებას იძლევა, ახლებურად შეფასდეს პოეტის ემოციური და პოეტური სამყარო. ჩატარებულმა კვლევამ გამოავლინა რამდენიმე ძირითადი მიგნება:

1. ორმაგი მოდელის თანაარსებობა - კატულუსის კრებულში მკაფიოდ იკვეთება სიყვარულის გააზრების ორი პარალელური ხაზი. პირველი მოდელი მას წარმოაჩენს როგორც *foedus*-ს - ნებაყოფლობით შეთანხმებასა და ურთიერთპატივისცემაზე (*bene velle*) დაფუძნებულ კავშირს, რომელიც რომაულ მამაკაცურ მეგობრობას ენათესავება. მეორე მოდელი კი უბრუნდება არქაულ გაგებას, სადაც სიყვარული გარედან მოვლენილი, დამანგრეველი სენი და შეშლილობაა.

2. ფილოსოფიური თერაპიის უარყოფა - თუმცა კატულუსი თავისუფლად ფლობს და იყენებს სტოიკურ თუ ეპიკურეულ ლექსიკას (მაგ., 51-ე და 76-ე ლექსებში), იგი საბოლოოდ უარყოფს ლუკრეციუსისა და ციცერონის მიერ შემოთავაზებულ რაციონალურ „თერაპიას“. პოეტი აჩვენებს, რომ საყვარელი ადამიანის ნაკლოვანებათა გააზრება და რეალობისთვის თვალის გასწორება ვნებას კი არ ახშობს, არამედ ტანჯვას უფრო ამძაფრებს.

3. ტრადიციულ მოდელთან დაბრუნება - 76-ე ლექსის კულმინაციაში კატულუსი ზურგს აქცევს თვითგანკურნების ფილოსოფიურ იდეალს და კვლავ ღმერთებს მიმართავს ვედრებით, რათა იხსნან იგი დამღუპველი სენისგან.

ამრიგად, კატულუსი იყენებს ფილოსოფოსთა ენასა და კონცეპტუალურ აპარატს, თუმცა ამავე ინსტრუმენტებს მათსავე წინააღმდეგ მიმართავს. იგი უარყოფს ადამიანს, როგორც საკუთარი იმპულსების სრულად გამკონტროლებელ სუბიექტს, და ასკვნის, რომ სიყვარული არც თავისუფალ ნებას ექვემდებარება და არც გონების ძალას - იგი არის მდგომარეობა, რომელიც ადამიანს თავს ატყდება და საბოლოოდ კვლავ ღვთაებრივ ნებაზე დარჩება დამოკიდებული.

## ლიტერატურა

1. Annas, Julia. 1989. Epicurean Emotions. Greek, Roman and Byzantine Studies 30: 145-164.
2. Asmis, Elizabeth. 2020. Psychology. The Oxford Handbook of Epicurus and Epicureanism. Oxford University Press, Oxford. 189-220.
3. Barney, Rachel. 2025. The Aim and Argument of the Tusculan Disputations. Cocero’s Tusculan Disputations. Cmbridge University Press. 12-34.
4. Betensky Aya. 1980. Lucrecius and love. The Classical World. 291-299.
5. Caston, Ruth R. 2006. Love as illness: Poets and philosophers on romantic love. The Classical Journal 101: 271–98.
6. Calame, Claude. 1999. The Poetics of Eros in Ancient Greece. Princeton: Princeton University Press.
7. Fordyce, Christian J. 1961. Catulus. Oxford Univerity Press. Oxford.

8. Greene, Ellen. 1999. Re-figuring the feminine voice: Catullus translating Sappho. Arethusa 32: 18-25.
9. Lyne, R. O. A. M. 1980. Latin Love Poets from Catulus to Horace. Oxford, Clarendon Press.
10. Zinn, Pamela. 2025. Love and love-making in Lucretius. Archi Delle Emocioni. 5.1: 111–36.

## Catullus's Love Poetry in Its Contemporary Intellectual Context (Part I)

**Nino Gvenetadze**

**Abstract**

In the relatively small surviving corpus of his poetry, Catullus invokes Venus and Cupid, the deities of love, approximately twenty times. While their names may sometimes serve merely as metonymies for love, desire, or sexual attraction, the modern reader may ask: how are we to understand those instances where the deities are depicted in a more individualized manner? For example, the "double-faced goddess" mentioned in Poem 68, or, even more significantly, the desperate plea addressed to the gods at the end of Poem 76. To what extent do these poems imply the existence of personal deities who govern human affairs? Or are the traditional names of the gods merely metaphorical expressions (*façons de parler*) serving to convey what we today call "emotions" or "desires"? In the present article, these issues are examined from two interconnected perspectives. Catullus's poetry is set within the intellectual context of his era, specifically against the backdrop of the works of Cicero and Lucretius. Both, albeit through different approaches, view traditional depictions of divinity with skepticism, yet simultaneously affirm the vitality and significance of the very beliefs they critique. Against this background, I examine two mutually contradictory models of love and desire employed by Catullus: first, as a *foedus* ("pact" or "agreement") entered into by free choice, for which human beings bear full responsibility; and second, as a disease caused by divine intervention, against which a mortal human has no recourse other than prayer. The latter, more traditional model, in my view, reflects enduring forms of thinking about desire and other passions that both Epicureanism and Stoicism directly oppose.

**Keywords:** love, sexual desire, emotions, Catullus, Cicero, Lucretius, Venus, Amor.